

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..."
(*Vörösmarty Mihály*)

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 37. szám
2000 március

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület.

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívtatán és hívtatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. emeleti zeneterembe.

Március **Könyörgés az örmény liturgiából**

E hónapban emlékezünk meg arról a bibliai eseményről, hogy Gábor főangyal örömhírt vitt Máriának: ő lesz Jézus édesanyja. Az örömhírt, hogy Jézus sokunkban megszülethessen, ma is hirdetni kell és hirdetik is. Valinak, akiknek kifejezetten ez a hivatásuk, értük így könyörgés az egyház:

"Imádkozzunk az Úrhoz a papokért, szerzetespapokért, szerpapokért, kántorokért és az egész egyházi rendért. Uram, irgalmazz!"

Ám a hivatalos, a szolgálati papságon kívül ott a királyi papság, melynek mindannyian részesei vagyunk, s nekünk is feladatunk az evangélium igazságának hirdetése. Ezt legjobban annak megélésével, életünk példájával tudjuk teljesíteni. Nagyon fontos ez és igen komolyan kell vennünk.

Dr. Sasvári László

Előző számunkban ígértük, hogy Wass Albert szellemi hagyatékához és leveleinek közléséhez visszatérünk

Wass Albert: TE ÉS A VILÁG (egy könyv előzetes szövege)

Vékony kis könyvet tart kezében az olvasó, mely igazi, Wass Albert-i gyöngyszem. 1947-ben jelent meg először, s azóta valódi könyvritkaság. Akiket már megérintett a szerző könyveinek szépsége, azok a vadász szenvedélyével keresik-kutatják újabb és újabb műveit. Hogy miért ez az olthatatlan vágy? Mert Wass Albert maga a tiszta forrás, s sorsunkért féltve munkálkodó előd. Írásművészete egyként "bibliás" költészet és a szemtanú ízesen megfogalmazott történetírása. A "Te és a Világ" derűs bölcsességek, lélekemelő gondolatok

és atyai tanítások könyve, intelleme, hitvallás és útravaló. Műfajában méltó folytatója annak a hagyománynak, amelyet István király, Kölcsey Ferenc és Széchenyi István teremtett.

Az író születésénél fogva ugyan maga is főnemesi származású, az igazi elékelőséget számára mégsem ruha vagy hivatal, de belső előkelőség jelenti. Meggyőzően vall erről, miként embernek Istenhez, természethez és embertársaihoz való kapcsolatáról s a törvényekről, amelyeket tudnunk kell lelkünk békéjének megvalósításához. Segít tisztázni fontos fogalmakat maga és az önkéntes száműzetésben csüggedni látszó társai számára, s közben felvillan előttünk életrajzának egy-egy részlete is, ahogyan ajtónyitáskor vetül fény egy rég járt szoba rejtelseire.

Aki ismerte őt ifjú korában s hallotta még fiatalon szépen szólani, tökéletesen és felemelően: még az sem sejthette, hogy az író, ki úgy állt az erkölcs magaslatán, mint Erdély havasán a frissen hullott hó, majdan nemzete szellemi iránymutatójává magasodik.

„Ne mondjátok, hogy keressek magamnak máshol helyet a világban, mert nincsen ennek a világnak helye, ami az enyém volna, azon az egyen kívül.”

Wass Albert

Wass Albert író

a Helikon Társaság tagja, elindult Válaszútról 1908-ban

Mindig hittel végzett, nemzetfenntartó erőfeszítéseinek tragikus sorsú útjáról végre hazatért szülőföldjére.

Hamvait a marosvécsi templom kriptájában helyezük örök nyugalomra, 1999. augusztus 7-én, 11 órai kezdettel.

Adjon Isten békés nyugalmat!

A Wass család

Részlet a könyv bevezetőjéből

Ennek a kis írásnak az a célja, hogy visszavezessen Téged az igazi világhoz. Hogy kézen fogjon, mint testvér a testvért, és sorra mutasson mindent. S megkérjen rá: ne hidd, hogy csúnya és rossz a világ.

A világ szép és különös. Csak sok benne nagyon a beteg ember. Az izgága, az irigy, a gyűlölködő. A gonosztevő és a diktátor, az örült és a hős. Fertőzik és rontják a világot, amennyire adottságaiktól kitelik. De egészen elrontani nem tudják mégsem, ha ezerszer is azt hirdeti a látszat.

Miért nem? Mert a Világ anyja a Természet s a természetben az ember nem egyéb, mint egy kis pajkos tréfa. Vigyázz tehát, hogy vidám tréfa maradj. Mert a gonosz tréfából tövis nő csupán, mely véresre sebez Téged s elcsúfítja a világot.

Részlet a **Te és az Isten c. írásból**

És ne gondold számalommal azokra, akik el akarják hitetni Veled, hogy nincs Isten.

Nincs, mert ez vagy amaz így történt. Mert romokban fekszik a házad, mert meghaltak sokan, akiket szerettél. Mert kevés a kenyér. Mert sok a nyomorúság. A világban, mondod, nincs igazság. És a Te világot érte alatt. A Te külön világot, ezt az aszfaltos, vízvezetékes, órabéres és gyárkémes világot. A nyakkendős, nyúlászorkalapos, szén-hiánnyal küzdő, műhelyszagú és paragrafusok közé zsúfolt világot. És elfelejtetted, hogy ezt a világot Te

csináltad magadnak, Te és a többi emberek, és így egyedül ti vagytok felelősek mindazért, ami benne történik.

Istennek semmi köze a házakhoz és az órabérekhez, az általad feltalált bombákhoz és drótsövényekhez, semmi köze ahhoz, hogy kapsz-e nyugdíjat vagy sem és hogy meg tudsz-e élni abból a fizetésből, amit a többi emberek adnak Neked az önként magadra vállalt munkáért. Isten bele sem néz a számlakönyveidbe, nem törődik a gépeiddel és talán azt sem tudja, hogy létezik az egyik vízcsepp milliomodik porszemén egy úgynevezett társadalmi rendszer, amit mesterségesen fölépítettél magadnak és amivel most nem vagy megelégedve. Ő a csillagrendszerekkel és az ibolyák gyökerével törődik csupán."

"Ha rosszul mennek tehát a dolgaid, ne csodálkozz. És főleg ne igyekezz Istenre hárítani a ballépésnek felelősségét. Szabad kezet kértél, s Ő, amennyire lehetett, szabad kezet adott. A lerombolt házakért, a drágaságért, a feketepiacért, a szénhiányért s azért, hogy pénz nélkül maradtál és vakarod a fejed: Ő igazán nem tehet. Talán nem is tud ezekről. Nem kíváncsi, hogy az Ő rendjén kívül, a sok milliárd vízcsepp közül az egyikben egy izgága kis moszatocska a maga önteltségéből mire végezte. Neki a hóvirágokra van gondja, meg a madarakra. A csillagokra és a fákra. Meg arra, hogy szüless és meghalj. És hogy a gyomrod - feltéve, ha mértéktelenségemben el nem rontottad - megeméssze az ételt, amit adsz neki. Nem felelős, ha a szíved idő előtt megunja pumpálni a véredet, mert hanyagul és könnyelműen elrontottad felesleges izgalmakkal, amiket a magad bosszantására sikerrel kiagyaltál. Egyáltalán: az Istennek hagyj békét saját világgoddal kapcsolatban. Nem várhatod, hogy Ő menjen hozzád, ha magad voltál az, aki fölényes emberi elmédre hivatkozva hátat fordítottál Neki. Te kell fölkeresd Őt, ha vissza akarsz Hozzá térni."

Közlésre bocsátom a gróf Wass Alberttől kapott leveleket.

Előzőleg néhány szóban felidézem azokat az emlékeket, amelyek eredményezték a velem való levelezésemet. Ezért megállítom az időt, visszamegyek a múltba és egy kellemesen eltöltött táborozás egyik rendezvényére emlékszem: ez a táborozás második napján gyújtott tábortűz volt.

Az 1942/43-as tanév tavaszi vakációjának első hetét a Kolozsvárhoz tartozó Lombi-tetőn szervezett táborban töltöttem. A tavasz abban az évben korán ébredt. Bokrok alján a sok májvirág csalogatott, hogy csokorba kössük, a gyümölcsfák lombkoronáit pedig gazdag termést ígérő virágok borították.

A tábortűz második napján kiránduláson vettünk részt, ismerkedtünk a táborunkból jól látszó Kolozsvárral, a kirándulás tájékozási versennyel fejeződött be. Az este közeledtével mindegyik őr feladatként kapta, hogy fát gyűjtsön a tábortűz megrendezéséhez. Magam elé képzelem most is az erdőben amfiteátrumszerűen kialakított helyet, ahová a fát kellett hordanunk. S mire leszállt az est, az örök elfoglalták helyüket. Nemsokára a tábortűz lángjai magasra csaptak. A cserkészindulótól visszhangzott az erdő: "...amerre járunk, megterem a győzelem, a győzelem!" Ez volt az első tábortűz a számomra. Ilyen emléket hagyó eseményben eddig nem vettem részt. Gyermeeki csodálkozás árasztott el, amikor gróf Wass Albert érkezését jelentették be. Nagy tapsvihár tört ki. De még nagyobb tapsvihár köszöntötte előadásának megkezdését.

Kedves emlék maradt számomra előadásának az a része, amikor a természetről beszélt. Az akkor még gazdag növény- és állatvilágot tárta elénk. Felhívta figyelmünket, hogy védjük csodás tájaink élővilágát. Később érlelődött meg bennem, hogy látóemberként hívta fel figyelmünket. A természet iránti szeretete és az érte való aggodás elkísért egész biológiatanári tevékenységem során. Amikor aztán lehetőség adódott és megtudtam a címét,

levelet írtam neki. Válaszlevelei bíztattak, jelezték, hogy helyes úton jártam és járok a már létesített állattani múzeumot illetően és a tervbe vett egyházi múzeum létesítését illetően is. Értékeltem segíteni akaró szándékát. De megelégedtem csak ennyivel is, mert tudomásomra jutott, hogy *Rontóember* akadályozta meg segítő szándékában.

Közlésre adom a nékem küldött leveleit azzal a céllal, hogy aki olvassa, lássa, milyen gondolatokat ébresztettek benne az általam írott levelek, ismerje meg életének egyes epizódjait, mindennapi gondjait, amelyek foglalkoztatták a soha viszont nem látott szülőföld íróját.

Bizonyára mindenki elgondolkodik azon, amikor a mindig hazafelé néző Wass Albert a hazatéréséről írt nekem: "...Aztán, ha befejeztem ezt az életet, ami most már hamarosan bekövetkezik, szelek szárnyán, csillag-ösvényen hazatérek újra a czegei tó partjára, s ott maradok kísértet formájában, míg csak világ a világ." Hazatért. Szomorú, hogy csak így térhetett haza.

E kedves emlék felidézése és a levelek közlése legyen tisztességadás az erdélyi Mezőség nagy írójának, aki az olvasók tízezreinek szívében talált otthonra. A továbbiakban beszéljenek levelei.

Ördögösfüzes, 2000. január 2.
Lapohos András ny. tanár

1993. júl. 11.

Kedves jó Lapohos András!

Levelét köszönöm. Jól esik hírt kapni hajdani otthonunk vidékéről, különösen, ha jó hír. Ez pedig jó hír volt, mert arról tanúskodik, hogy megmaradt a jövő csírája. Fölöttem bizony eltelt már az idő. A nyolcvanhatot taposom s ha Isten megsegít, nem leszek már itt sokáig. Egészségem megomlott, írni is csak nagyon nehezen tudok, de az vigasztal, hogy élek tovább fiaimban és könyveimben. Öt fiam van, egyik tábornok az amerikai hadseregben, másik a kormány tanácsadója keleteurópai kérdésekben (ez évente kétszer-háromszor Erdélybe is átjár hivatalos ügyekben). Megadom a címét, hogyha arra jár megint, keresse föl. 27 könyvem jelent meg magyarul, angolul, spanyolul és németül. Erdélyről szól majdnem valamennyi. Munkámat tehát befejeztem, ideje, hogy odébb álljak. Nem jó megöregedni és még rosszabb nyomoréknak lenni.

Ördögösfüzesről sok szép emlékem van. Vadászni is jártam arra. A hajdani pap, neve sajnós, nem jut már eszembe, iskolatársam volt a kolozsvári ref. kollégiumban. Szívből örvendek a múzeumnak. Nagyon nagy szükség van erre. Úgy a tűzliliomot, mint a zergeboglárt jól ismerem. Nagypám legelőjének sarkában, Mező Záhon (*sic! - a szerk.*), amit soha föl nem szántottak, volt még egy fél holdnyi "Bozsor-rózsa" is. Isten tudja, van-e még. Gyökerét még őseink hozták magukkal, sumérföldről.

Megbeszéltem fiammal, hogy keresse föl, amikor arra jár. Szeretnék néhány száz dollárt küldeni a múzeum számára.

Orvosom kívánságára abba kell hagynom a levelet. Áldja meg, segítse meg a Jóisten!

További jó munkát kívánva üdvözli
Wass Albert

1993. aug. 14.

Kedves András barátom!

Köszönöm a fényképeket, a jókívánságokat és a zergeboglár-magvakat. A múzeummal

kapcsolatban: András fiam gyakorta utazik Erdélybe hivatalos ügyekben (ő a német kormány közgazdasági megbízottja Románia és Magyarország felé). Őt kértem meg, hogy keresse föl és biztosítson valami anyagi lehetőséget. A virágmagvakkal próbálkozni fogok. Azonban attól félek, hogy az itteni szubtrópusi éghajlat nem lesz megfelelő.

A jókívánság rám fér: újra megütött a guta, kezem kissé bénult újra. Hiába, a 86 évet érzem már.

Szeretettel
Wass Albert

Aston, 1995. május 30.

Kedves András Öcsém!

Hálás szível köszönöm úgy a levelet, mint a fényképet. Szép régi emlékeket ébresztett bennem a "tisztás". Előbbi leveledben küldtél egy térképet is, megkeresve azon a kérdéses tisztást. Majdnem biztos vagyok abban, hogy sátrat vertem azon a tisztáson is, nyár derekán, amikor őzbakra vadásztam ott.

Bizony ma már én sem vadászok többé. Kivénült a legény! Bár immár több mint hetven éve kopogok az írógépen, bizony mellé-mellé ütök a betűknek. Hiába, a nyolcvanhetediket taposom s volt múltamban sok olyan esztendő, ami tízszeresen számít, mint például amit a Hitler börtönében töltöttem, ahol azzal szórakoztak, hogy "vallatás" ürügye alatt jobb kezem ujjait tördelték sorba, vagy amikor kiküldtek a Pripjet (*sic! - nyilván Pripjaty-mocsár - a szerk.*) mocsaraiba mint huszártisztet s csak az ukránoknak köszönhetem, hogy életben maradtam.

Mindez a sok "élmény" nyomot hagyott azonban s most már jóformán írni is csak nehezen tudok. Utolsó könyvem, életrajzomat, aminek VOLTAM lesz a neve, már "tollba mondom", ami lassan és döcögösen halad.

Lám, eltelt az idő a vénember fölött. Hívnak, hogy menjek el Magyarországra s keressem föl Erdélyt is. De nem megyek. Meg akarom őrizni emlékeimet, úgy ahogy megéltem azokat s látni a változott világot nem lenne jó. Barátaim sem élnek többé: Tamási Áron, Reményik Sándor, Dsida Jenő és a többiek régen eltávoztak.

Ma már ez a tavakkal, mocsarakkal, szarvasokkal, medvékkel és aligátorokkal megrakott "Ocala National Forest" ahol élek: ez az otthonom. Aztán, ha befejeztem ezt az életet, ami most már hamarosan bekövetkezik, "szelek szárnyán, csillag-ösvényen hazatérek újra a czegei tó partjára s ott maradok kísértet formájában, míg csak világ a világ. "

Tartson meg Benneteket a Jóisten, Öcsém!

Szeretettel köszönt a Vénember:
Albert bátyád

1995. augusztus 8.

Kedves András Öcsém!

Nocsak újra föladtam a Funtineli Boszorkányt, most talán mégis megérkezik. Az Erdélybe küldött könyveimmel ez bizony sokszor megesett már. Sajnos az okát is tudom. De lássuk, most talán átcsúszik. Az egyházi múzeum szép elgondolás, megpróbálok itt fölébreszteni néhány magyart. Talán összeszedünk erre a célra egy kis pénzmagot.

Az idő bizony egyre súlyosabban nehezedik reám. Az írás is már nehezen halad. Melléütök a betűknek. Nem jó megöregedni. További jó munkát kívánok és igyekezni fogok fölébreszteni néhány telt-zsebű magyart az "egyházi múzeum" céljára.

További jó munkát kívánva küldöm üdvözetemet.
Wass Albert

1995. november 2.

Kedves Öcsém - örömmel vettem leveledet és a küldött fényképet. András fiamnak írtam újra és címedet is megírtam újra. Az ő címe:

Sandmoor Weg 41. 2000 HAMBURG 56. Rendszerint azonban nincs otthon, mert nagyon elfoglalt ember. Tanít az egyetemen és ugyanakkor a német kormány gazdasági megbízottja, úgy Magyarország, mint Románia felé.

Ami engem illet: bizony vénülök ügyesen, itt az őserdőben, ahol élek. Egyetlen szomszédaim a rókákat, farkasok, vaddisznók, szarvasok és párducok, na meg a tó aligátorai. Állami erdő, amiből csak hat hold az enyém, de a többi 450.000 valójában szintén az enyém, mert csak én élek itt, egyedül, veres kutyámmal, kinek Pajtás a neve és 17 éves. Vadászkutya - de már egyikünk se vadászik többé, csak ha a "szükség úgy hozza". Mint pl. tegnap: egy farkas meg akarta fogni fekete macskánkat, felkergette egy fára és meg kellett lőjem, hogy megmentődjek tőle, máskülönben visszatért volna a macskáért.

Egy másik "ellenségünk" pedig egy 5 méteres aligátor, amelyik a kutyát szeretné megenni s bár aligátorra tilalom van, előbb-utóbb meg kell szabaduljak ettől is, Pajtás érdekében. Szerencsére, ha meglövöm aláüllyed a vízbe és a halak megeszik.

Hát így élek itt, az őserdőben, egy öreg Ford kocsival, amelyik időnként bedöcög velem a városba, bevásárolni.

Az egyházi múzeumról beszéltem többekkel is és remélhetőleg küldenek anyagi segítséged hozzá!

Minden jót kívánva barátsággal köszönt:

Albert bátyád

1996 jan. 10.

Kedves jó András öcsém !

Nocsak, bizony jó ideje nem tudtam hírt adni magamról. A kilencvenes évek árnyékában megnehezedik az ember keze, lelassul az emberben az élet s ilyenkor a család megriad, mintha csak farkast látott volna a birkanyáj körül s beteszi a vénembert abba a kórháznak nevezett intézménybe, ahol tanult emberek a múlandóság okaival foglalkoznak. Innen kiszabadulva nyomban hozzá láttam ügyeim rendezéséhez s ezek között is elsősorban a füzesi múzeum elhanyagolt kérdéséhez. Ezt a fontos ügyet ma átadtam további gondozás céljából öt felnőtt fiamnak. Nevük és címük itt van: 1./ Vid /Wass de Czege/ 2217 Mulberry Road, SALEM, VA. 24153. Ő még jól beszél magyarul, 60 éves, ismeri Erdélyt.

2./ Huba /General Wass de Czege/ 54 éves, amerikai tábornok. Derék ember, de nagyon elfoglalt. 3./ Miklós, komputer specialista. 4./ Géza, magyar a felesége, tehát levelezni lehet vele is, három floridai vármegye "természetvédelmi felügyelője". Címe: POB 537, Cape Coral, Fl. 33910. 5./ Endre /Wass van Czege/ Németországban maradt, jól tud magyarul, felesége erdélyi leány, Hamburgban egyetemi tanár, olykor a német kormány átküldi Romániába is, mint közgazdasági szakértőt. Új címét nem tudom, de Vid fiam meg tudja írni. Megbízta, hogy legközelebbi útja alkalmából keressen föl Füzesen.

Ezek a fiúk többet segíthetnek a múzeum dolgában, mint én. Kívánok tehát további jó munkát, sikert a múzeummal kapcsolatban és békességet az életedben, Öcsém.

Áldjon meg a Jóisten!
Szeretettel *Albert bátyád*

1996. március 11.

Kedves jó András Öcsém !

Az egészségem nem a legjobb, az igaz, de nagyobb baj az öregség. Mikor muszka földön

akna robbant gépkocsim alatt, sajnos embereim egy német hadi-kórházba vittek, ahol azt mondták rólam, hogy "protoplazme megrázkódtatásom" (sic! - a szerk.) s mikor megkérdeztem mi baj jár ezzel, azt felelték közönyösen: "hát előbb-utóbb megbolondulok, s aligha érem meg az ötven esztendő." Hát 88-at megértem s a bolondulás se következett még be, de egyéb, kisebb bajok kezdenek már háborgatni. De azért nem kell megijedni: akire szüksége van még a Jóistennek, az nem pusztul el hamar s nekem még van elintézni valóm ezen a földön. Egyike ezeknek a füzesi múzeum. Fiaimnak már megadtam a címedet s valamelyikük fölkeres hamarosan. De ennél többre is készülök.

Először is: szükségem van egy rövid történelemre is. Ördögös Füzes történelmére. Még Nagypámtól hallottam jó-régen, hogy a község 1200 éves magyar település, akárcsak Szék. Erre vall a népviselet is: kék zeke, fehér harisnya. A honfoglaló magyarok egyik lovas alakulatának volt ez az egyenruhája. Szeretnék azonban történelmi részleteket is megtudni, ha módod van erre.

Másik fontos kérdés: milyen formában lehet a segítséget eljuttatni oda anélkül, hogy nehézséget okozna? Erre is felelj meg. A többit mi elvégezzük itt.

Szeretettel köszönt:

Albert bátyád

U.i. Legkisebb fiam, aki német földön maradt az /anyjával/ a német állam "gazdasági és kereskedelmi megbízottja" Románia felé és évente többször utazik oda, hivatalosan. Felesége is Erdélyből való. Személyesen fog felkeresni.

Csiki Endre az elfelejtett magyarörmény zeneszerző

Az erdélyi örménymagyarok zenei szerepének tárgyilagos fölmérését szeretném elősegíteni tanulmányaimmal. Elsőként *Visky János* kolozsvári születésű zeneszerző erdélyi éveit tártam föl egy 120 oldalas írásban.

Csiki Endrével 1975 óta foglalkozom és eddig mintegy 120 oldalas gépelt kéziratban foglaltam össze kutatásom eredményét.

Kezdetől észleltem a téma kivételes nehézségeit. Elsősorban Csiki zárkózott, szerény volta, de a szemtanúk elhunytá, a vidéki sajtó hiányos megjelenése vagy fellelhetősége, a két világháború és a politikai változások, melyek szétzilálták a korábban patriarchális légkörű erdélyi városokban a kutató számára a folytonosság biztató lehetőségét - mindezek nap-nap után akadályoztak munkámban.

Az erdélyi magyar zene-történelem kutatás érthetetlen mulasztása többek között a Csiki Endre elhunytá utáni időszak kihagyása. Szemtanúk, barátok, tanítványok, műveinek előadói, vagy kéziratának őrzői sorban tűntek el az élők sorából, magukkal vivén Csiki Endre életének, műveinek nyomait, mozzanatait.

A több gyermekes családba született Endre a kolozsvári római katolikus elemi iskolát 1895-1898, az ugyancsak római katolikus főgimnáziumot 1898-1906 között látogatta, ott is érettségizett. Tanulmányi eredményei közepesek voltak, kivéve a számtant, melyből szintiszta 1. osztályzatot kapott egész gimnáziumi éve során. Érdekes, hogy a műénekkarban /ahogy nevezték az értesítőben/ - nem szerepel. A helybeli zenekonzervatóriumban 1898/99-ben *Ruzicska Ilona* zongoratanítványa - nála magatartás 1, szorgalom és előmenetel 2, zeneelmélet 3 érdemjegyekkel szerepel. Majd 1899-1901 között, két éven át *Farkas Ödönnél* tanul zongorázni, itt mindkét évben viselkedés és zeneelméletből 1, szorgalom és előmenetelből pedig 3-as osztályzattal zárták tanulmányait. Ezután innen kimarad és saját

bevallása szerint 2 1/2 évig a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem matematika és természet-tudományok szakán tanul. Majd az 1912/13. tanévben a budapesti Zeneakadémia zeneszerzésszakon *Weiner Leó* osztályában találjuk. A katonai szolgálat, majd a háború ellenben közbeszól.

Az első világháború végén, 1919-ben, rövid időre Csiki Endre *Bárd Oszkár* galgói házánál tartózkodott, szemtanúk szerint azonban az író-orvos családja hevesen ellenezte ezt, valószínű ezért döntött Csiki a közeli Désen való letelepedésre. Kezdetben számára valószínű a tervezett zongoratanítás, nem lehetett a megélhetés legbiztosabb forrása, ezt bizonyítja a sajtóban való sűrűbb jelentkezése. Ha a világháború előtt a versek, novellák voltak túlsúlyban, 1919 után a szépirodalmi termékek helyét a zeneesztétika, akusztika, sőt a népzenevel kapcsolatos gondolatok foglalták el. Lassanként megalapozta hírnevét, így családalapításra is gondolhatott és végül egyik volt tanítványát - *Szendrői Ilonkát*, Szendrői Gyula gimnáziumi latin-tanár lányát - a szülők erőteljes ellenzése ellenére - feleségül vette 1923-ban. Sajnos a frigy nem bizonyult tartósnak, 1930-ban elváltak.

Ekkor 1928-ban indult be *Farádi Katus* -a Hellerau-Luxemburgi Intézet végzettje - zongoraművészeti tanfolyama Désen, melynek kíséretét Csiki Endre látta el zongora-improvizációival - az alkalomszerű próbákon és a föllépéseken nyilvános egyaránt. Ezen ritmikai iskola sikere kiterjedt Szamosújvárra is, hol Farádi Katus 1932-ben indított hasonló kurzust.

Az ilyen, alkalmi jellegű, mondjuk "mozgás-kísérő" zene mellett, kutatásaim eredményeként megállapítható, hogy Csiki Endre 1918-tól Kolozsvárra költözéséig - 1939-ig, évente újabb-újabb műveket komponált.

Mindez akkor Désen - mint ahogy egyik szemtanú mesélte - egy jelenség volt: a csikiendreség. Összességében mintegy 40 hangversenyt sikerült pontosítani. Kolozsvárra költözése után már alig komponált, vagy legalább is nyomát nem találjuk. Nagyobb sikereit zeneszerzőként mégis itt a Magyar Színházban: 1936-ban *A Cigány* népszínmű, majd 1938-ban *Áprily Lajos - Idahegyi pásztorok* kísérőzenéjével érte el.

A háború alatt házát telitalálat érte, összes kéziratos művei odavesztek, műfajok szerint talán a legérzékenyebb veszteség számunkra a zenekari kíséretű zongora-verseny pusztulása, hisz ez lett volna talán az első erdélyi magyar zeneszerző által írott zongoraverseny.

Életének utolsó korszakában a "Józsa Béla Athenaeum" zenei szakosztályának vezetője volt és az ő érdeme az ott megjelent munkásdalok kiadása. Szemtanúk szerint Csiki Endre felháborodva valamiért az igazságosság nevében emelte fel szavát. Ennek eredményeként bocsátották el munkahelyéről és "verték össze tévedésből", mely verés előbb kórházba, majd halálba juttatta. Ezt saját szavait idézve mesélték el legintimebb barátai. Valószínű, hogy az orvosok által korábban megállapított betegsége fennállt, de ezen legutóbbi "esemény" mindenképp felgyorsította a vég bekövetkeztét.

Nyughelyének sírkövét, a nevével bevéssett fehér márványt *Karácsonyi Emi* állíttatta saját költségén. E sírkő ezelőtt tíz évvel még a helyén volt, de utóbb eltűnt. Így a sír és a kő sorsáról továbbiakat már nem sikerült megtudnunk. Az EME és az Arménia Magyarörmény Baráti Társaság kegyeletbeli kötelessége a sírhely ügyének mielőbbi tisztázása és annak megjelölése.

Fancsali János
Budaörs, 2000. február 21.

A karácsonyi klubest...

"Lapzárta után érlesültünk, hogy az Ararát c. lap 2000. január 31-i dátummal megjelent

számában igaztalan, csúnya támadást intézett Szongoth Gábor ellen, a Fővárosi Örmény Klub 1999. december 16-i estjével kapcsolatban. A kérdésre következő számunkban visszatérünk." - ígértük februárban.

Az Ararát januári száma sérelmezi, hogy a BÖKÖT karácsonyi rendezvényére érkező *Avanesian Alex* országos elnököt *Szongoth Gábor* távozásra kérte. A Magyarok Háza zenetermében a Fővárosi Örmény Klub tartotta rendezvényét, amelynek rendezője egyedül az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, háziasszony és rendező *dr. Issekutz Sarolta*.

Meghívót mi nem küldtünk *Avanesian Alex* és társai részére, sőt közvetítőn keresztül előre megüzentük, hogy személye nem kívánatos a rendezvényen.

A cikket vélhetően félrevezetett újságíró vethette papírra (aláírás nélkül). Más okát ugyanis nem találjuk a szerző megdöbbenésének. *Avanesian Alex* az emlékezetes esten nem "kiutasították", csupán **emlékeztették saját korábbi kinyilatkozására**.

Ehhez elég a számos dokumentum közül az 1997. nov. 6.-án írt levél utolsó bekezdését elolvasni (az Országos Örmény Önkormányzat fejlődés papírján:)

"Mint az V. kerületi, mint az Országos Örmény Önkormányzat elnöke **elhatárolom magam minden olyan rendezvénytől**, amit a jövőben a Magyarok Világszövetsége székházában rendez *dr. Issekutz Sarolta*, akár teszi ezt, mint fővárosi elnök, akár, mint az Erdélyi Örmény Gyökerek Egyesületének elnöke. (Dátum, aláírás: A.A. elnök)" (kiemelés a szerk. - től) Csak egy oka lehetett *Avanesian Alex*nek a Magyarok Házában az EÖGYKE és a BÖKÖT rendezvényén való megjelenésének: pillanatnyi emlékezetkiesésben szenvedett. Ezért, jó szándékkal, emlékezetét fel kellett frissíteni.

Ezt tettük.

Az igazsághoz tartozik, hogy *Szongoth Gábor* a rendezvény háziasszonyának, *dr. Issekutz Saroltának* kérésére emlékeztette korábbi véleményére *Avanesian Alex*et.

Az emlékezet-kiesés azért is valószínűsíthető, mert *Avanesian Alex* a terembe lépve a klub háziasszonyát nem ismerte fel és rajta átnézve, köszönés nélkül ment el mellette.

Kérdezheti az olvasó: miért fordulhatott elő egyáltalán felhívás a távozásra, amikor a Füzetek minden számának címdalán ott áll: ..."hívottan és hívatlanul" mindenkit szeretettel várunk klubdelutánjainkra ...?

Nos, az általános meghívó **erkölcsileg** talán mégsem vonatkozhat arra, aki az elmúlt három évben mindent megtett, hogy e közösség ne létezhesen.

1998 során és azóta is rendszeresen azt nyilatkozta az elnök a médiában, hogy mi az örmények közé furakodtunk, nem vagyunk örmények, csak az etnobiznisz érdekében valljuk magunkat örményeknek.

Elhatárolódik tőlünk.

A.A. a februári Ararát "Elöljáróban" c. cikkében a következőt írja: "Többször leszögezte már az Országos Örmény Önkormányzat, hogy a magyarországi örmények legális szervezete a kisebbségi törvény szerint az OÖÖ és az Arménia Népe Kulturális Egyesület. Nincs hivatalos fóruma semmilyen más szerveződésnek. "

Ha A.A. szerint az EÖGYKE (illetve a BÖKÖT) nem legális, akkor miért és hogyan akart részt venni azon az ominózus karácsonyi ünnepeken? Egy nem legális szervezet ünnepege sem legális...

dr. Issekutz Sarolta

Ügyek, vádak, erkölcsök

Aesopus modorában:

"A" tett valamit, amit "B" nem helyeselt.

- Ne tedd, mert rossz! - figyelmeztette "B".

Erre "A" kikelt magából:

- Sértegetsz és mocskolódsz! - És tovább tette a rosszat.

Következmény: "A" azóta is neheztel "B"-re, mondván: sérteget és mocskolódik.

Az egész "EÖGYKE-füzetek" számot meg lehetne tölteni a témával. Hisszük: jobb, ha nem tesszük, mert a támadások, követelések (de a hozzászólások többsége is) az utolsó pillanatban érkezett. Nem akarnánk Olvasóinkat adathalmaz fölemlegetésével (ismételgetésével) fárasztani. Az "egyház-ügy" témakör dagad.

Hangsúlyozzuk: **az érdemi vita elöl nem térünk ki**. De szeretnénk az eredeti kérdéstről beszélni. A parttalan (vallásügyi) vitát el akarjuk kerülni. Mindenkinek szíve joga úgy imádkozni, ahogyan akar s ezt tilos vitatni. Úgy látszik azonban, hogy (szándékosan?) elcsúszófélben a hangsúly az egyre apróbb, egyre messzebbre menő (uram bocsá, egyre kicsinyesebb) részletek felé.

Az EÖGYKE-Füzetek számaiban (legutóbb a februárban) fölített **lényegi** kérdésekre senki sem válaszol az érintettek közül **lényegileg**. Elismerik tehát az általunk fölemlített tényeket...? Vagy csupán elcsúszó "oldalcsapkodást" folytatnak? Elterelő hadműveleteket?

Több olvasónk utolsó pillanatban érkezett véleményét is összefoglalva, nagyon rövidre fogva reagálunk: az Ararát 2000. február 29-i számának 9. oldalán kiadott *Közleményben Dr. Moldován Kristóf* sok egyéb között ezt írja februári számunk "Miatyánk, aki a cégünkben vagy..." című cikkünkre tiltakozásul:

"A cikkirő /.../ komoly ténybeli tévedésekben van.

1. Szamosújváron mindig működött, 1932-ben és jelenleg is működik külön örmény katolikus templom és plébánia, illetve római katolikus templom és plébánia. Ennek következtében, akit az örmény templomban kereszteltek, az örmény katolikus, akit pedig a római katolikus templomban kereszteltek, az római katolikus. Nem létezik tehát olyan fogalom, hogy örmény szertartású római katolikus...."

(Minden további értesítés nélkül: lásd jelenlegi címlapunkon az 1937-es pecsét képét. Helyhiány miatt nem mellékeljük a többi, jóval korábbi, sok tucatnyi hasonló pecsétet, stb.)

Vagy: "5. Téved a cikkirő továbbá abban is, amikor a Budapest XI. Orlay u. 6. sz. alatti ingatlant a Római Katolikus Egyház tulajdonának nyilvánítja. Ez ugyanis nem az ő tulajdonuk."

Jó, jó, azt mondja, nem a Római Katolikus Egyházé, de akkor kié?

Kié? Ezt miért nem tetszik megmondani?

Több olvasónk írja, hogy régi egyházközösségünk örmény szertartású római katolikus, a hozzátartozó múzeummal együtt a Magyar Katolikus Egyház alá tartozik, a tulajdonjogot és a felügyeletet ő gyakorolja.

Az újonnan alapított MÖE (Magyarországi Örmény Egyház) nem örmény szertartású római katolikus egyház, mert **olyan már van**. Hogy milyen szertartású, azt nem tudjuk.

Új egyház tagjainak toborzásakor etikátlannak tartjuk az összemosást, ezért az örmény katolikus hívek védelme érdekében igyekszünk felvilágosítani és reagálni, amikor megtévesztés folyik. Ha valaki a felvilágosítás után is elhagyja a katolikus egyházat, az ő dolga. Ha valaki támogatja az új egyházat, megteheti. De lásson tisztán, hogy milyen egyház

tagja és mit támogat.

Minden egyéb csak mellébeszélés, ködösítés.

Például: arra az egyszerű, közérthető kérdésre, hogy egyik egyházból a másikba áttérve miként lehet az előbbi egyház vagyonával bármilyen módon is (akár részlegesen) rendelkezni...? hát erre például senki az érintettek közül nem reagál. Úgy látszik, ez rendben van? Ettől kezdve csak az imakönyvek tipográfiáját vitassuk?

Isten minden nyelven, minden tájszólásban ért. És minden nyelven, minden tájszólásban azt mondja: "És ne áhítsd a te felebarátodnak házát, szántóföldét..." (Mózes V.5,21, Károli szerint).

A lényegi kérdésektől nem tudunk eltérni. További "hitviták" elé ugyan nézhetünk, de csak akkor, ha azok a tényekről, a lényegről szólnak.

dcs

A "Közlemény" megjelenése óta sisteregnek a szerkesztőségi telefonvonalak: a magyarörmények tiltakoznak és levélben is többen megküldték anyakönyveik másolatát, bizonyítandó, mekkora számárság azt állítani: "nincs olyan fogalom, hogy örmény szertartású római katolikus".

Tartozunk Olvasóinknak dr. Garaguly István I. kerületi örmény kisebbségi önkormányzati elnök levelével, amelyet válaszként írt a februári számunkban az Issekutz Sarolta által neki címzett nyílt levélre.

Vissza kell majd térnünk az Ararát "Közleményére" is... Ezúttal egy levelet közlünk, amelyet szerzője az említett lapnak küldött meg, de nekünk is rendelkezésünkre bocsátott:

Tisztelt Ararát Szerkesztőség!

Megdöbbenéssel olvastam február 29-i számuk 9. oldalán a dr. Moldován Kristóf aláírásával megjelentetett közleményt. Felháborított, hogy olyan "helyreigazítást" kér, amely nem felel meg a valóságak. Miután az Ararát állítólag a hazai örménység lapja, furcsának tartom, hogy megjelenhet olyan "helyreigazítás", amely éppen az olvasók félrevezetését szolgálja, valótlan állításával. Szerencsére a többséget nem lehet félrevezetni, mert családi archívumában vannak saját múltjukra vonatkozó dokumentumok. Másoknak viszont tartózkodnia kellene az általuk ismeretlen tények tagadásától. A médiának - szerény véleményem szerint - ugyanis a valóságot kellene közölnie és nem a valótlanságot. Az én hitem szerint legalábbis ez így kellene legyen. Engem Csíkszépvízen örmény szertartású római katolikusnak kereszteltek a Csíkszépvízi Örmény Szerartású Római Katolikus Plébánián, mint ahogy a velem azonos vallásúak ezreit is. Ugyanez volt a neve a többi erdélyi és a budapesti örmény szertartású római katolikus plébániának is, amelyet az anyakönyvek bizonyítanak. Mindenki megnyugtatására és tájékoztatás céljából közlöm az alábbiakat:

birtokomban van "*Az örmény szertartású római katolikus egyházközségeknek EMLÉKIRATA az Örmény Katolikus Apostoli Kormányosság helyzetének rendezése tárgyában*", melyet 1941-ben Budapesten adtak ki s amelynek aláírói:

"A magyarországi örmény szertartású római katolikus egyházközségek képviselőiben,
Budapesten, 1941. évi március hó 10. napján,

a szamosújvári egyházközség képviselőiben:

Alexa Ferenc plébános, Zabulik Jenő birtokos főgondnok, Dr. Bányai Károly gondnok, Dr. Bogdán Jenő kir. járásbíró elnök, Dr. Pongrácz Ernő kir. közjegyző

a gyergyószentmiklósi egyházközség képviselőiben:

Vákár József pápai kamarás plébános, Lázár János birtokos és kereskedő főgondnok, Dr. Vákár P. Arthur kormányfőtanácsos, Cziffra Ferenc banktisztviselő, Dr. Dobribán Antal ny. kórházi főorvos, Dr. Fejér Mihály ügyvéd

a csíkszépvízi egyházközség képviselőiben:

Bodurian János plébános, Fejér Miklós gondnok, Dr. Zakariás Bálint ügyvéd, Zakariás Gerő bankigazgató, Dr. Zakariás Jenő ügyvéd

a budapesti egyházközség képviselőiben:

Dr. P. Pungutz Antal mechtarista, egyházi elnök, Dr. Simay Gyula ny. ítélőtáblai tanácselnök, Dr. Ávédik Félix a budapesti kir. büntetőtörvényszék másodelnöke gondnok, Császár Jenő ny. tábornok alelnök, Papp János ny. miniszteri tanácsos, alelnök, Dr. Szentpétery István ny. miniszteri tanácsos alelnök."

(Az Erzsébetvárosi Örmény Szertartású Római Katolikus Plébánia csupán azért nem írhatta alá, mert 1941-ben nem tartozott Magyarországhoz.)

Érdemes megfigyelni az aláírók nevét és funkcióit. Mi, magyarörmények büszkék vagyunk, hogy ilyen személyiségek voltak egyházközségeink képviselői. Megnyugtatóul közlöm, hogy "A budapesti örmény katolikus egyházközség igazgatási szabályzata" is a birtokomban van, amelyet az egyházközség képviselőtestületének megbízásából Dr. Simay Gyula világi elnök, Dr. P. Pungutz Antal egyházi elnök és Dr. Ávédik Félix gondnok írt alá és az egyházközség körpecsétjével láttak el, melynek szövege: "Örmény Szer. Rom. Kath. Egyházközség Budapesten."

A szabályzatot jóváhagyták és kézjegyükkel látták el:

671/1937. szám Jóváhagyom: Esztergom, 1937. március hó 9. Serédi Jusztinian bíboros hercegprímás, esztergomi érsek,

712/1937. szám I. ügyosztály. Jóváhagyom. Budapest, 1937. évi március hó 25-én. A miniszter rendeletéből: Dr. Madarász miniszteri osztályfőnök.

Tisztelt Szerkesztőség ! Kérem, hogy szíveskedjék jelen leveletem változatlan szöveggel megjelentetni.

Budapest 2000. március 4.

Zakariás Antal Dirán Budapest

Híradó

Fájdalmas hír: **Macskásy Pál** történész, tudományos kutató, a Francia Akadémia Pálma lovagja 82 évesen, 2000. január 28-án elhunyt. Hamvasztás utáni búcsúztatását a római katolikus szertartás szerint tartották február 16-án, majd előbb családi körben a Piarista gimnázium kápolnájában, február 18-án pedig a Villányi úti Szent Imre plébániatemplomban engesztelő szentmise áldozatot mutattak be lelki üdvéért. A család fájdalmában őszintén osztozunk, az elhunyt emlékét megőrizzük.

Nagynéném, keresztanyám, **Lászlóffy Augustza** 2000. január 16-án, életének 91. évében elhunyt Budapesten, a mátyásföldi "56-osok" házában, ahol hat éve élt. Korábban Alagon lakott, de férje, Schmidt Árpád 1956 október 25-én az Országház előtti sortűzben hősi halált halt, nagynéném ennek révén került az említett lakásba.

1941-ben menekültek Erdélyből Budapestre a román elnyomás és a háborús üldözések elől. Örök nosztalgiája volt Erdély és az örménység, számon tartotta a rokonságot és a tágabb kapcsolatokat. Még az 1970-es évek elején vitt el engem a Semmelweis utcába, ahol az örmény katolikus lelkészség volt. Itt egy családkutató feldolgozta családunk származását, családfáját.

Lászlóffy Augusztina búcsúztatása 2000. február 9-én történt meg a Terézvárosi Plébániatemplomban. Hamvait kívánságára Erdélyben szórjuk szét.

Dr. Lászlóffy László 1137 Ipoly u. 1/a.

Idézet egy könyvből: *Lászlóffy Aladár* szövegével, *Kántor László* fényképeivel jelent meg a **Házsongárd** (Helikon kiadó 1989).

A 6. oldalon ezt olvassuk:

"Az 1568-as tordai országgyűlés elsőnek mondta ki, hogy vallása miatt senkit se üldözzenek, hanem ' hirdessék, kiki az ő értelme szerént, és az község ha venni akarja, jó, ha nem pedig senki kényszerítéssel ne kényszerítse az ü lelke azon meg nem nyugodván.'

Igen, a történelem egyik legérdekesebb kis katlanává attól vált e táj, hogy hazát és menedéket kerestek s találtak népek s egyes emberek, mikor népvándorlás járt, mikor a középkori Európa antiszemizmustól tombolt, mikor az örmények már évszázadok óta hontalankodtak s menekültek."

Lászlóffy Aladár

Gudenus János József felhívása:

Az örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című kötet reményeink szerint a 2000-ik, millenniumi évben jelenik meg.

Kérem a tisztelt olvasók segítségét, hogy a családok feldolgozásához leszarmazási táblázatokat, gyászjelentéseket, anyakönyvi kivonatokat küldjenek.

A következő családok adatai kerülnek feldolgozásra:

Balta, Bocsánczy, Bogdánffy, Buzát, Capdebo (baraczházi), Csiky (erzsébetvárosi), Csomák, Czárán (seprősi), Dániel báró és nemes (szamosújvárnémeti), Gajzágó (apanagyfalusi), Gáspár, Gorove (gátallyai), Govrik (fegyverneki), Gyertyánffy (bobdai), Hankovics, Hollósi (gertyenyesi), Issekutz (1758), Issekutz (marosvásárhelyi), Issekutz (1760), Jakabffy, Jeremiás, Kabdebo (talpasi), Kápri báró, Karátsonyi gróf és nemes (beodrai), Kiss báró és nemes (eleméri és ittebei), Korbuly (lompéti), Kövér (gyergyó-szentmiklósi), Kövér (rétháti), Kristóf alias Jakabfy, Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Lukács báró és nemes (erzsébetvárosi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Novák (szentmiklósi), Pap báró, Pap-Gergely, Pátrubán, Pattantyús-Ábrahám (danczkai), Pászákász, Petraskó, Placsintár, Rátz, Simay, Szarukán, Szentpétery, Terdik, Török, Verzár (szombatsági), Vikol, Zakariás.

Gudenus János József, 1211 Budapest-Csepel,
Kiss János altb. u. 6., fszt. 1. ajtó

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje március 16-án lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a zeneteremben.

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) alatt megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó

kötete, A magyar-örmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron.

Egy idézet márciusra:

*Mégis, lelkem, szeressed hazámat!
Nem neked való az űr hidegje!
Itt a glóbus, a meleg szigetke
A lélekágy szent Európának.*

(*Babits Mihály*: Hazám – Epilóg – részlet, 1924/25 tele)

Március 15-én: Bánk bán...

"Négyszer tűzte műsorra Bajza Katona *Bánk bánját* is /.../ Négyszer tüzték ki a drámát, de csak három előadás lett belőle. Mégis, az a negyedik, amely elmaradt, vált a legemlékezetesebbé. Ennek március 15-én kellett volna leperegnie. Eredetileg nem is hirdették erre a napra, a műsor szerint Souillé *Két anya gyermeke* című drámája került volna színre. De a nagy nap forgataga mindent felborított. Már délben követség kereste fel Bajzát azzal a kéréssel, hogy estére a *Bánk bán*t tüzesse ki. Ez szívesen beleegyezett. Meg is indult az előadás, ünnepi hangulatban, de a II. felvonás alatt az utcai tüntetés becsapott a színház falai közé, a nép betódult a nézőtérre azzal a hírral, hogy a börtönéből kiszabadult Táncsics megjelenik a színházban. Az előadás félbeszakadt, a zenekar a Rákóczi indulót játszotta, majd az énekes személyzet is felsorakozott a színpadon s előbb a Marseillaise-t, majd a *Hunyadi László* opera legkedveltebb helyeit énekelte el. Közben Egressy Petur jelmezét fekete atillával cserélte fel s elszavalta a *Talpra magyart*, ugyanezt Egressy Béni aznap szerzett dallamára a nézőtér el is énekelte. Azután a *Himnusz* hangzott fel, majd Füredi népdalaival húzták ki a várakozás idejét. Végül Táncsicsot hiába várták, Jókai a színpadról hirdette ki, hogy a beteg író szállítására vitték. A fiatal Jókai itt, a színpadi lámpák fényében találkozott a tragédia királynőjével, Laborfalvi Rózával, ki a költő mellére tűzte a maga nemzetiszínű kokárdáját. A lázas estén kötött barátság rövidesen mátkasághoz vezetett s Laborfalvi Róza még ez évben Jókainé névvel folytatta színpadi diadalainak hosszú sorát. Ettől fogva Bajza visszalépéséig a Nemzeti Színház sűrűn lett hazafias tüntetések színhelyévé. Ilyenkor, alkalmi díszelőadások estéin majd szétvetette a falakat a lelkesedés. (Április 5-én a bécsi egyetemi ifjúság járt itt, a színpad elején két hatalmas lobogó, egy háromszínű meg egy fehér, hirdette a pesti és bécsi forradalom győzelmét, egy ifjú német 'polgártárs' beszédet intézett a közönséghez, április 28-án az erdélyi Unió-küldöttség tiszteletére volt díszelőadás.)"

Részlet *Rédey Tivadar*
"A Nemzeti Színház története"
c. könyvből, 1937

Nyilvános testületi ülés és közmeghallgatás

2000. február 23.

Dr. Issekutz Sarolta, a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának elnöke köszöntötte a megjelent négy kerület képviselőit és az EÖGYKE elnökségi tagjait, valamint a

jelenlévő kerületi, kisebbségi referenseket, a vidéki örmény kisebbségi képviselőket és az érdeklődőket. Ezen az első közmeghallgatáson, amelyet a BÖKÖT tartott, több tucatnyian voltak jelen, az elnök asszony azonban sajnálattal állapíthatta meg, hogy a kisebbségekkel foglalkozó intézmények (a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal, a kisebbségi ombudsman hivatala és a Fővárosi Közigazgatási Hivatal) az idejekorán kiküldött értesítés ellenére sem képviseltették magukat.

- Ez különösen azért sajnálatos - mondotta Issekutz Sarolta - mert tudomásunk szerint a BÖKÖT az egyetlen, kisebbségi önkormányzatok összefogása által (a társadalmi alapot biztosító civil szervezettel, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesülettel) létrehozott Társulás.

A történelmi helyzetkép felvázolása után az elnök asszony ismertette a hazai örménység becslt adatait: az erdélyi származású, úgynevezett magyar-örmények alkotják a körülbelül 15 ezres hazai örménység 98 %-át, ők magyar anyanyelvű, örmény katolikus vallásúak. A fennmaradók egy része az 1915-ös genocídium elől menekültek Magyarországra, illetőleg (főként családi-személyi okok révén) az 1960-70-es évektől kezdve települtek ide.

- A magyarörmények társadalmi szervezete az EÖGYKE, amely 1997 februárjában alakult - mondotta dr. Issekutz Sarolta. - A Fővárosi Örmény Klub 1996 márciusától tartja rendezvényeit a Magyarok Házában, minden hónap harmadik csütörtökén. Évek óta szervez találkozokat, kiállításokat és konferenciákat az erdélyi társszervezetekkel együttműködve. 1997 márciusa óta, havi rendszerességgel jelenik meg az Erdélyi Örmény Gyökerek - füzetek. A feladatok és ezek végrehajtásának ismertetése után (lásd külön anyagunkat) az elnök asszony elmondta, hogy az EÖGYKE társadalmi bázisára építve indított az 1998-as önkormányzati választásokon képviselőjelölteket.

- Budapesten összesen kilenc kerületben 39 fő jelöltet indítottunk, ebből 23-an kaptak képviselői mandátumot. A vidéki választókerületekben Szegeden minden képviselő EÖGYKE jelölt volt, valamint Budaörs és Siófok örmény kisebbségi képviselőtestülete támogatja törekvéseinket. Az Országos Örmény Önkormányzat választásakor nem jutottunk mandátumhoz, de 3 bejutott képviselő lemondása után EÖGYKE-képviselő is jutott volna a testületbe, az OÖÖ elnöke azonban nem járult hozzá a mandátumok átadásához.

Magyar anyanyelvű örmények vagyunk, akik társulással kívánjuk gazdaságossá, ellenőrizhetővé és minőségileg jobbá tenni a kulturális identitás megőrzésére fordított közpénzeket. A Társulást az 1997. évi CXXXV. törvénycikk (azaz a Társulási Törvény) 9. paragrafusa alapján, társulási szerződéssel hoztuk létre. Közös irodát működtetünk, pénzügyi forgalmunkat a Budapest Bank Rt Hilton fiókjánál kezelt számláról bonyolítjuk. Ingyenes használat, a rezsi viselése nélkül, csupán a telefonszámla térítésével működünk, a közös feladatok megvalósítására koncentrálnak.

- A Társulás törvényességi felügyeletét a vonatkozó jogszabály alapján a Budapest Főváros Közigazgatási Hivatal vezetője látja el. (A Társulásra is a kisebbségi önkormányzatokra vonatkozó jogszabályok az irányadók. 1999-ben a törvényességi felügyelet két észrevételt tett, mindkettőnek eleget tettünk a következő társulási ülésen: egyik az EÖGYKE szerepére vonatkozott, amely tanácskozási joggal bír, de nem lehet tagja a Társulásnak, másik egy testületi ülés létszámára vonatkozott, amely miatt meg kellett ismételnünk teljes ülésen a tárgyalt határozatokat. A Társulási Tanács 1999-ben hét ülést tartott, amelyeken 40 határozatot hozott, melyeket a Határozatok Tárában rögzítettünk.

Az általános tájékoztató jó érzést keltett a jelenlévőkben. Hogy miért? Lám, itt egy közpénzekből gazdálkodó testület, amely nem titkol, nem takargat, amelynek pénzvitele nyitott könyv, tevékenysége pedig tettenérhető, ellenőrizhető. Ezért különösen sajnálatos, hogy a kisebbségekkel foglalkozó hivatalok nem képviseltették magukat a közmeghallgatáson.

Ezután következett az "unalmasabb", ám még fontosabb rész: a pénzügyi beszámoló.

Megtudhattuk, hogy a Társulásban részt vevő tagszervezetek éves költségvetésük, valamint éves állami juttatásuk 50-50 %-át fordítják negyedévenkénti utalással a Társulás tevékenységére. A Társulás féléves beszámolóját a Társulási Tanács elfogadta 1999 november 13-i ülésén (mivel önálló pénzgazdálkodása ugyanezen év május 5-én kezdődött). Az 1999-es év pénzügyi beszámolóját 2000. január 14-én, 4/2000 számú határozatával fogadta el a Társulási Tanács.

Bevételi oldalon 5.040.835 forint szerepel, ebből 3.379.860 Ft tényleges kiadást valósítottak meg, 1.660.975 forintot pedig a 2000. év költségeire tartalékalapba helyeztek, a folyamatos projektek finanszírozására, amíg az új költségvetési tételek megérkeznek.

Az önálló pénzügyi működés megkezdése előtt a társult kerületek saját költségvetésükből viselték a Társulás által szervezett programok, kiadványok költségeit. A Társulás pályázatokat is benyújtott. A Kisebbségi Közalapítvány nem találta támogatandónak pályázatunkat, a Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi, Emberi Jogi és Vallásügyi Bizottsága 300 ezer forint támogatásban részesítette kulturális, identitásőrző folyóiratunkat, az Erdélyi Örmény Gyökerek-füzeteket.

Az elnök asszony ezután részletezte a kiállítás-szervezések pénzügyi vetületét: ezeket a társult tagok és más, együttműködési megállapodást kötő kisebbségi örmény önkormányzatok, valamint civil szervezetek rendelkezésére bocsátotta az EÖGYKE, amely pénzügyi támogatást nem nyújthat a Társulás közös számlájára, a közös projektek részfinanszírozásával vesz részt a munkában. Ez vonatkozik a könyvkiadásra, a Füzetek évkönyve kiadására és konferencia-szervezésre is.

A társult kerületek 1999. május 5 és december 31 között átutaltak:

II. ker.	1.035.000 Ft	
VI. ker.	1.200.000 Ft	
IX. ker.	812.500 Ft	150.000 Ft (saját kiállítására)
XI. ker.	1.520.000 Ft	
összesen:	4.717.500 Ft	

továbbá együttműködési megállapodás alapján 2 városi önkormányzattól 30.000 Ft-ot kapott könyvkiadásra, a Fővárosi Önkormányzattól (a már említett) 300 ezer forintot a Füzetek kiadására. Ehhez járult a kamatbevétel, tehát összesen 5.040.835 Ft, mint már említettük.

Iroda működése: 840.644 Ft (titkárnői díj, telefon, irodafelszerelés/javítás, posta, nyomtatványok, kulturális tevékenység dokumentálása, stb.).

Erdélyi Örmény Gyökerek - Füzetek: 1.001.700 Ft (nyomdai költség 573 ezer Ft, postaköltség 225.252 Ft, valamint béírás, szerkesztés, anyag- és szállítási díj, az évkönyv sokszorosítási költsége).

Fővárosi Örmény Klub havi rendezvényei: 606.909 Ft (terem- és eszközbérlet, előadói díj, büfé-költség, stb.)

Kapcsolattartás: 193.061 Ft (hazai és külföldi kapcsolatok ápolása, útiköltség, vendéglátás, ajándék, stb.)

Támogatások: 176.600 Ft (a szamosújvári Pro Armenia újság négy száma egyenként 200 példányban, a kolozsvári Arménia Örménymagyar Baráti Társaság, közös programok.)

Kiállítások: 155.742 Ft (ebből 150 ezer Ft a IX ker. ÖKÖ saját rendezvényének költségeire átutalt összeg), melyeket minden ÖKÖ a saját pénzéből rendezett meg. (Ebben a pénzügyi fejezetben terem-bérlet, szállítás, anyag, megnyitó és büfé költsége merül fel.)

Egyedi projektek: 248.666 Ft (az 1997-es egyházi konferencia könyvének, és az 1999-es egyházi konferenciának részfinanszírozása, a Szongott Kristóf-díj alapítása - bronz plakett, díszoklevél.)

Családfakutatás: 27.338 Ft (fotók, fénymásolatok, címerrajzok költsége.)

Könyvkiadás (Szongott Kristóf: Szamosújvár monográfiája, 3. kötet) reprint kiadásának részfinanszírozása: **129.200 Ft**.

- A Társulás által megvalósított projektek bizonyítják a magyarörmény közösség kulturális igényét, amelynek továbbra is eleget kívánunk tenni - folytatta dr. Issekutz Sarolta. - Nagy hangsúlyt helyezünk az örménység hazai és külföldön élő hírességeinek bemutatására, műterem-látogatásokra, erdélyi és hazai magyarörmény közösségeinkkel találkozókra.
- Magyarországon ma nincs még egy olyan örmény szerveződés, vagy fórum, amely több örmény kisebbségi önkormányzatot, civil szervezetet fogna össze, amely a hazai örménység 98 %-át kitevő, magyar anyanyelvű örménység kultúrájával, problémáival, a hazai, őshonos örménység örmény-katolikus egyházával, hitéletével foglalkozna - állapította meg a beszámoló.

A jövőre nézve pedig:

- Ellenőrizni kell a közpénzek megfelelő felhasználását a monitoring-rendszer bevezetésével és megfelelő működtetésével.

- Lehetőséget kell adni a kisebbségeken belüli áramlatok érvényesülésének, hiszen a kisebbség sem homogén, ahogy a társadalom is többpártrendszerű. A demokráciát a kisebbségen belül is biztosítani kell, mint ahogy a társadalom a kisebbségeknek biztosítja azt. Az örmény kisebbségen belül szerettük volna a szükséges jogszabály-módosításokig is megoldani a kisebbségünkön belüli szabályozottságot, az 1999. január 3-i országos választás során előterjesztett tervezett javaslatainkkal.

Sajnos, a hazai történelmi örménység érdekeit felvállaló és nagy képviselői támogatást élvező javaslatokat az elektorgyűlésen résztvevő Nemzetiségi és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke megakadályozta, pedig éppen a hivatalnak kellett volna a hazai örmény kisebbség érdekeit felkarolnia. Ezek a kezdeményezések csupán a jogszabályok hiányosságait, a tisztességes képviselői magatartás ellenőrizhetőségét, a törvényességi ellenőrzés hiányát lettek volna hivatottak megoldani. Az eltelt egy év bizonyította: mérhetetlen a kár, amely a kezdeményezés meghiúsítása miatt bekövetkezett. Anarchia az országos kisebbségi önkormányzatok működése területén, és ez nem kizárólag az örményre vonatkozik - fejezte be dr. Issekutz Sarolta a BÖKÖT közmeghallgatásán, február 23-án számadását.

A jelenlévők között kiosztották a BÖKÖT 1999-ben teljesített feladatainak listáját: 26 pontból áll a felsorolás, amelyben a már említett klubestek, ünnepi rendezvények, kiállítások és konferenciák rendezése, könyv- és folyóirat kiadás, erdélyi műemléktemplomok és műtárgyak állagmegóvásához nyújtott támogatás, valamint számos egyéb tevékenység szerepel.

A Budapest IX. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat 50 ezer forintot adományozott az erzsébetvárosi templom szükségleteire. Az összeg az EÖGYKE révén jut rendeltetési helyére.

A Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat testületi ülésen úgy határozott, hogy csatlakozik a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásához.

Magasszintű, jóhangulatú klubest

A Fővárosi Örmény Klub február 17-én megtartott estje ismét igazolta várakozásainkat. A műsoron elsőként *Wass Albertre* emlékeztünk.

Érdekes, személyes véleményekkel is gazdagított előadást tartott az elhunyt íróról a Czegei Wass Alapítvány elnöke, Simó József úr, elénk tárva Wass Albert *Te és a világ* c. könyvét (melyből részleteket lapunk elején talál az Olvasó).

Részletek felolvasásával járult hozzá az előadás emelkedett hangulatához Várady Mária. Ezután Fancsali János előadását hallhattuk *Csiki Endréről*, az elfelejtett magyarörmény zeneszerzőről (ugyancsak olvasható a szöveg jelen számunkban).

Megjelent a Romániai Magyar Szó 1999. december 9. számában

Gondolatok a kettős kötődésről

A II. magyarörmény konferencia

Szamosújváron, az örmények alapította - az egykori Gerla (szláv szó: gázlót, átkelőhelyet jelent) birtokon felépült - városban rendezték meg november 20-21-én az Erdélyi Magyarörmények II. Konferenciáját.

A konferencia megrendezésében több civil szervezet működött közre, így a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, az ugyancsak Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, a kolozsvári, szamosújvári, gyergyószentmiklósi magyarörmény képviselők, az RMDSZ, a román kormány kisebbségügyi minisztériuma, az EKE stb. Az értekezletnek otthont a helyi római katolikus egyház, valamint a református egyház karitatív intézménye adott.

Jómagam a sepsiszentgyörgyi magyarörmények képviselőjében voltam jelen két társammal együtt. A színvonalas előadások kitöltötték az első napot, a második nap a mise, a koszorúzás Szongott Kristóf emléktáblájánál és az örmény temetkezési hely (a székesegyház alatti kriptákban), valamint a Salamon templom és örmény polgári házak megtekintése volt soron. Valamennyi előadás a kettős kötődés jellegét hivatott igazolni, egyrészt az Erdélyben I. Apafi Mihálytól 1672-ben letelepedési engedélyt elnyerő örmények városépítő, polgárosodást felerősítő, művelődésben, hadviselésben szerepet betöltő jelenlétét, másrészt viszonylag rövid időn belül megtörtént elmagyarosodásukat, ami egyúttal az erdélyi magyar történelmi örökség részeseivé tette őket.

Az előadásokat hallgatva mindvégig, majd azután is nem hagyott nyugton a dilemma: ugyan mit is keresek én e csoportosulásban, mikor alig van "génjeimben" (mindössze 17 % a örmény jelleg (apai felmenőim között Lukácsok, Keresztesek; Urszujok női ágon), egyáltalán mi ez a hibrid fogalom: magyarörmény? Ezt Varujan Vozgarian sem értette, amikor a szamosújvári örménymagyarokat megkereste, feltevé a kérdést: magyar vagy örmény? A kettő együtt nem létezik! (Persze: számára nem. Ismert több megnyilatkozása, amely határozottan magyarelles. Ő a többségbe beolvadás tudatos hirdetője).

De mert nem szoktam egyetlen lappangó kételyemet sem a könnyebb megoldás kedvéért elvetni, tovább töprengtem ennek a mozgalomnak a létjogosultságán. Ugyanis mi határoz meg egy etnikai közösséget? A közös nyelv mindenekelőtt, amely a közös kulturális örökség foglalta, hordozója. Márpedig sem rasszként (az örmény armenid típus, ill. anatóliai-armenid

tipus), mivel az erdélyi magyar tipológia (keveredéssel) legfennebb 10 %-nyit ismer ebből a Kis-Azsiában kialakult típusból ("Orrod, mint a Libanon tornya, amely Damaszkusz felé néz" - Énekek éneke), sem nyelvileg nem található rokonság. Úgyszintén az örmény világi és valóságos szokások, építkezés, művelődés, öltözködés stb. viszonylag korán, a múlt században megkoptak, sőt jó néhány eltűnt, feloldódott a magyar környezetben. Elfeledték nyelvüket, csupán közös a Római Katolikus Egyházzal kötődésük és jórészt magyar nyelvű erdélyi dokumentumaik maradtak meg. Az utolsó ismerője az Ó- és új-örmény nyelvnek P. Fogolyán Miklós gyergyószentmiklósi atya volt, de ő is Rómában tanulta meg egykori anyanyelvét. Korai halála az ottani magyarörmény közösség nagy vesztesége.

Az elhangzott előadások olyan jeles személyiségek nevét emlegették, mint a vértanúk, a '48-'49-es szabadságharc hős tábornokai - Kiss Ernő, Lázár Vilmos - vagy Czetz Jánost, a festő Hollósyt, a színművésznő Hollósyt (valamikor Korbulyok), a természetjáró Merzát, Czáránt stb. Valamennyien a magyarság nagyjai. "Magyarabbak a született magyarnál" - mondják. Akkor hát e tökéletes és önkéntes asszimiláció ismeretében ugyan mi bennünk az örmény? Ma már legfennebb génjeinkben rejtetten, latens tényezőként van meg. Nosztalgia? Kettős identitás? De hát ez nem igaz. Szerintem egészen másról van szó.

Egy - ma is létező - erős ellenségek (perzsák, törökök, oroszok, tatárok stb.) és természeti csapások (földrengések) szorításában éppúgy megmaradt, mint a hasonló történelmi sorscsapásoknak kitett magyarság. E rokonszenves és szorgalmas népnek mi adtunk otthont, és nem maradtak hálátlanok (mint mások). Várost, városokat építettek, fellendítették a kereskedelmet és az ipart, majd elfoglalták megérdemelt helyüket a magyar köztisztviselők, a magyar nemesség körében. Becsületes és immár jómódú férfiak vettek nőül magyar, főleg székely lányokat kisnemesi családokból, de ennek fordítottja is történt (pl. a mi családunk esetében is). Hazánkat, nemzeti ügyünket soha nem árulták el, ha kellett, mártírhalált haltak érte. S amint napjaink bizonyítják, az anyaországba meghonosodott magyarörmények sem felejtették el erdélyi gyökereiket. Íme, ha a nyelvet, a szokásokat nem is örököltük vagy nem gyakoroljuk, de a hűség őseink iránt nem apadt el.

Talán ez a magyarörmény mozgalom lényege: túl a vérségi kapcsolatokon, túl az elválasztó különbségeken e két népben közös: önazonosságunkat megőrző hűség népünkhöz, ragaszkodás évezredes gyökereinkhez.

Puskás Attila

Tisztelt B. Kovács Júlia!

A sepsiszentgyörgyi képtár látogatása alkalmával, a Barabás Miklós kiállítás látogatásakor ismerkedtünk meg. Nevem Gyulai Margit, leánykori nevem Botha. Megígértem akkor, hogy írok a néhai dr. Mélik családról.

A mi családi házunk az övékétől 600-700 méterre volt egymástól. Így minden nap eljártunk a közösen lakott dr. Mélik - dr. Vajna egyemeletes ház előtt, ami akkor a környék díszje volt az utca sarkán. Amikor a városrendészet miatt lebontották azt a gyönyörű vastag falú házat, bizony sokan álltunk ottan a régi utcabéli lakók apraja-nagyja, könnyes szemmel néztük hogyan dönti le a romboló-gép. A Váradi József utca lakója voltam én. Gyerek ésszel mondogattuk a szüleinknek: "Bezzeg a Mélikék meg a Vajnáék milyen nagy házban laktak /mi heten laktunk szoba-konyhás lakásban/ biztosan urak és gazdagok". Szüleink azt válaszolták: "Ők valóban gazdagok, orvos családok, de jóhiszemű emberek." Ennek hallatára már másként néztünk rájuk, bátorkodtunk köszönni is, amit mindég a kalapját megemelve fogadott dr. Mélik úr. Tudtam róluk azt, hogy katolikus emberek. Minden vasárnap, ünnepnap eljártak a templomukba, az első sorban volt az ők tisztelettel fenntartott helyük.

Még ma is látom magam előtt azt a két alacsony termetű embert, ahogyan mindig karonfogva, elegánsan felöltözve mentek. Gyerek szemmel is láttam, milyen széparcú asszony volt még idősebb korában is dr. Mélik Istvánné.

Emlékszem arra is, hogy Amerikából kaptak csomagot valami rokonuktól, amiben kakaó, ruhanemű, cipő, meg tejpor volt. A szomszédoknak tudtára adták és a fölöslegből mindig eladtak. Mivel mi négyen voltunk testvérek, meg egy öreg nagymamánk is szüleinkkel lakott, így héttagú család voltunk. Ezért nekünk olcsóbban számították a tejport. Tehát édesapám szavai szerint jóhiszemű emberek voltak. Emlékszem Éva leányukra meg István fiúkra. Éva lányuk első házassága felbomlott. Szemtanúja voltam a második házasságra lépésénél, akkor jöttek ki a Házasságkötő Hivatalból. Álltam én is a tömegben a városunk központjában, hallottam az emberektől, hogy dr. Méliknek a lánya esküszik éppen, Amerikába megy egy idős milliomos emberhez. István fiúkról tudom, hogy körzeti orvos lett Sepsiszentgyörgy melletti Ilyefalván, de még a Ceausescu ideje alatt kiment a családjával Németországba.

A végtelen útjára a családból először dr. Mélik István, a szentgyörgyi kórház szülészeti osztályának főorvosa ment, jóval később követte őt a mindig széparcú felesége.

Amit leírtam önöknek, a dr. Mélik család iránti tiszteletből tettem, jó volt visszaemlékezni 30-35 évre és még annyit, hogy hétgyermekes anya vagyok, első gyermekem világra-jövetelekor a szülést dr. Mélik Pista vezette le, tudni illik őt akkor így szólította az akkori kórházi személyzet.

Tisztelettel *Gyulai Margit*
Sepsiszentgyörgy, 1999. január 27.

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.

Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadói idő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János

Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401